

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ КОЛЕДЖ»

Циклова комісія гуманітарних дисциплін та фізичної підготовки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж»
Тамара ГУБАНОВА
«26» серпня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ»

для здобувачів освіти

галузь знань
спеціальність
освітньо-професійний ступень

08 Право
081 Право
фаховий молодший бакалавр

освітньо-професійна програма
вид дисципліни

Право
Обов'язкова (ОК 14)

Форма навчання	Денна
Навчальний рік	2023/2024
Семестр	п'ятий -шостий
Кількість кредитів ECTS	шість
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма підсумкового контролю	іспит, іспит

Викладач: к.ю.н., доцент Вовк О.Й.

Затверджено: На 2023/2024 н.р. Протокол Педагогічної ради № 8 від 24 .08.2023 р.
Пролонговано: На 202 /202 н.р. Протокол Педагогічної ради № від . .202 р.

КИЇВ – 2023

Розробник: **Вовк Олександр Йосипович**,
кандидат юридичних наук, доцент.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Голова циклової комісії гуманітарних дисциплін та фізичної підготовки
І. Степанчук (Інна Степанчук)
(підпис)

Протокол № 8 від «21» серпня 2023р.

Схвалено науково - методичною комісією Фінансово-правового коледжу

Протокол № 8 від «21» серпня 2023 року
Голова науково-методичної комісії Т. Мулянова (Тетяна Мулянова)
(підпис)

ВСТУП

1. **Мета дисципліни** спрямована на засвоєння глибоких і тривалих знань студентами про закономірності історичного процесу виникнення і розвитку держави і права України, зміни їх типів і форм, ролі і місця у визначенні історико-правові періоди для підготовки професійних спеціалістів-юристів та формуванню у них високої правової культури.

2. **Попередні вимоги до опанування навчальної дисципліни (для другого семестру навчання):**

1. **Знати** основні закономірності еволюції держави і права України в певних логічно пов'язаних, науково обґрунтованих, історичних етапах формування сучасної, вітчизняної правової системи взагалі та окремих її елементів зокрема, а саме: окремих норм, інститутів, галузей та систем права; органів влади та управління; судоустрою, судочинства та судової практики; прав, свобод та обов'язків громадян; механізму правового регулювання; правової культури; правосвідомості тощо.

2. **Вміти** об'єктивно оцінювати та аналізувати джерела та пам'ятки права України всіх історико-правових періодів, починаючи з стародавніх часів і до сьогодення, які є науковою основою для удосконалення сучасного законодавства. Неупереджено виявляти економічні, соціально-політичні та юридично - технічні причини систематизацій вітчизняного права протягом XI – XX століть для виявлення традиційних, об'єктивних передумов кодифікації права в Україні XXI століття.

3. **Володіти** юридичною історичною термінологією, яка формувалася у вітчизняній правовій системі протягом століть та має як українське національне коріння так і рецептована з іноземних мов (римської, грецької, латинської, німецької, чеської, польської тощо), для подальшого розвитку юридичної техніки.

3. Анотація навчальної дисципліни.

Як одна з основних теоретико-історичних дисциплін історія держави і права України складає важливу частку юриспруденції, формує основу правової культури і правового мислення студента. Вивчення історії держави і права України базується на аналізі еволюції всіх галузей права держави, виявлення закономірностей і відмінних рис їх розвитку, причини змін елементів правової системи. Основою засвоєння історії вітчизняного права є в першу чергу різноманітні правові пам'ятки. Дослідження історії держави та права є вступом для вивчення сучасних галузей права України. Дана навчальна дисципліна має не тільки професійно-освітнє, але й практичне значення. Вивчення дисципліни впливає на формування наукового світогляду, допомагає використати досвід суспільного розвитку в своїй майбутній професійній діяльності.

4. **Завдання вивчення дисципліни** багатоцільові. Вироблення у студентів погляду на право як на динамічний організм, який розвивається у тісному зв'язку з реальністю, випрацьовує здібності до узагальнення і аналізу конкретно-історичного матеріалу, навчає формувати наукові висновки. Підготовка студентів до вивчення і розуміння галузевих (державне, цивільне, кримінальне право та ін.), комплексних (екологічне, митне та ін.), прикладних (криміналістика та ін.), організаційних (судоустрій, нотаріат та ін.) тощо дисциплін юриспруденції. Разом з теорією держави та права ця навчальна дисципліна є дієвим засобом протидії юридичній професійній деформації та сприяє у формуванні сучасного, європейського юридичного мислення.

5. Результати навчання за дисципліною

Код	<i>Результат навчання</i> (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність □) Результат навчання	Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
1.1	Знати основні закономірності еволюції держави та права України в певних логічно пов'язаних, науково обґрунтованих, історичних етапах формування сучасної, вітчизняної правової системи	<i>лекція семінарське заняття, самотійна робота, індивідуальне завдання</i>	<i>доповідь, доповнення доповіді, експрес опитування, реферат, доповідь по темі індивідуального завдання, тестування, колоквіум</i>	10%
1.2	Знати історію розвитку окремих елементів вітчизняної правової системи зокрема, а саме: окремих норм, інститутів, галузей та систем права; органів влади та управління; судоустрою, судочинства та судової практики; тощо.	<i>Лекція, семінарське заняття, самотійна робота, індивідуальне завдання</i>	<i>доповідь по темі індивідуального завдання, реферат, тестування, есе, поточна контрольна робота</i>	10%
2.1	Вміти об'єктивно оцінювати та аналізувати правові джерела й пам'ятки та причини систематизації права України всіх історико-правових періодів, починаючи з стародавніх часів і до сьогодення, які є науковою основою для удосконалення сучасного законодавства та права.	<i>лекція, семінарське заняття, самотійна робота, індивідуальне завдання</i>	<i>Доповідь, доповідь по темі індивідуального завдання, доповнення доповіді, експрес опитування, есе, реферат, колоквіум,</i>	40%
3.1	Зрозуміло і недвозначно доносити свої висновки, а також знання та пояснення, ідеї, проблеми, рішення, що їх обґрунтовують, власного досвіду до фахівців і нефахівців в галузі історії держави та права	<i>лекція, семінарське заняття, самотійна робота, індивідуальне завдання</i>	<i>Доповідь, доповідь по темі індивідуального завдання, доповнення доповіді, есе, реферат, колоквіум, поточна контрольна робота</i>	10%

3.2	Ефективно обґрунтувати, узагальнити й проаналізувати конкретний історико-правовий матеріал, та сформулювати наукові висновки.	лекція, семінарське заняття, самостійна робота, індивідуальне завдання	доповідь, доповнення доповіді, колоквіум, есе, тестування, реферат, експрес опитування	10%
4.2	Пропонувати конкретні завдання для проведення порівняльно-правового аналізу правових пам'яток, галузей права, правових реформ, які проводилися в Україні в горизонтальному та вертикальному вимірах	Семінарське заняття, самостійна робота, індивідуальне завдання	доповідь по темі індивідуального завдання, доповнення доповіді, колоквіум, есе, тестування,	10%
4.3	Усвідомлювати важливість подальшого професійного навчання в науковій галузі всесвітньої історії держави та права взагалі та історії держави та права України зокрема	Семінарське заняття, самостійна робота, індивідуальне завдання	доповідь, доповідь по індивідуального завдання, доповнення доповіді, колоквіум, есе, тестування, експрес опитування, підсумкова контрольна робота	10%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни з програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код) Програмні результати навчання (назва)	1.1	1.2	2.1	3.1	3.2	4.2	4.3
	РН1. Усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України.	+		+	+		
РН2. Демонструвати повагу до моральних, культурних, наукових цінностей і примножувати досягнення суспільства.	+		+		+		+
РН3. Здійснювати вчинки відповідально та свідомо на основі етичних міркувань.	+	+	+	+	+		+

РН4. Демонструвати навички письмової та усної професійної комунікації державною мовою, правильно вживати правничу термінологію.	+	+			+	+	
РН 9. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.	+			+			+
РН10 Співставляти та використовувати знання історії держави і права для аналізу сучасних подій.	+	+	+	+	+		+
РН 11 Практикувати знання основних засад та інститутів фундаментальних галузей права національної правової системи.	+	+	+	+	+		+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів

- семестрові форми оцінювання:

1. доповідь (виступ на задану тему) – від 3 до 5 балів (РН 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2, 4.3);
2. доповнення доповіді – від 3 до 5 балів (РН 1.1, 1.2, 2.1, 3.1, 4.1);
3. експрес опитування – від 3 до 5 балів (РН 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2, 4.3);
4. колоквіум – від 3 до 5 балів (РН 1.1, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 4.1);
5. есе (короткі відповіді на запитання) – від 3 до 5 балів (РН 1.1, 1.2, 2.1, 3.1, 4.1);
6. доповідь з теми індивідуального завдання – від 3 до 5 балів (РН 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2, 4.3);
7. тестування (з набору суджень вибрати вірні) – від 3 до 5 балів (РН 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2, 4.3);
8. реферат (змістовна письмова робота на задану тему з аналізом літератури та висновками) – від 3 до 10 балів (РН 1.1, 1.2, 2.1, 3.1, 4.1);
9. поточна контрольна робота – від 3 до 5 балів (РН 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 4.1, 4);
10. підсумкова (модульна) контрольна робота – від 3 до 10 балів (РН 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2, 4.3).

Мінімальні бали, які можуть бути отримані студентом за відповідними формами оцінювання складають 24 бали. Кількість отриманих студентом балів відповідають відсоткам у підсумковій оцінці з дисципліни. Максимальний бал, який може бути отриманий студентом за семестр складає 40 балів, без урахування балів отриманих студентом під час проведення лектором тестового контрольного опитування.

- підсумкове оцінювання:

I семестр - письмовий іспит. II семестр - письмовий іспит.

I семестр

	ЗМ1/частина 1	ЗМ2/частина 2	Екзамен	Підсумкова
--	---------------	---------------	---------	------------

				оцінка
Мінімум	12	12	36	60
Максимум	20	20	60	100

II семестр

	ЗМ3/частина 3	ЗМ4/частина 4	Екзамен	Підсумкова оцінка
Мінімум	12	12	36	60
Максимум	20	20	60	100

Максимальна підсумкова оцінка за цю дисципліну може становити 100 балів. Студент може не допускатися до екзамену, якщо під час семестру набрав менше 24 балів, не виконав індивідуального завдання та набрав менше 3 балів за контрольне опитування, що проводилось лектором. Студент може отримати на іспиті максимально 60 балів до яких додаються бали отримані студентом під час семінарських занять. Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за іспитову роботу не може бути меншою 36 балів. У випадку коли студент на іспиті набрав менше 36 балів, останні не додаються до семестрової оцінки (незалежно від кількості балів, отриманих під час семестру), у відомості в колонці «бали за іспит» ставиться «0», а в колонку «результуюча оцінка» переноситься лише кількість балів, отриманих під час семестру.

7.2. Організація оцінювання:

Мінімальний бал, який має бути отриманий студентом за відповідними формами оцінювання протягом семестру, складає 24 бали. Максимальний бал, який може бути отриманий студентом за підсумком навчання протягом семестру, складає 40 балів. Передбачені форми семестрового оцінювання сумарно не можуть перевищувати 40 балів.

Види поточного контролю обираються викладачем, який веде семінарські заняття, за погодженням з лектором та у відповідності з даною програмою.

При поточному контролі під час семінарських занять оцінці підлягають: рівень знань, продемонстрований студентом у відповіді, активність при обговоренні питань семінарського заняття, систематичність роботи на заняттях, результати виконання домашніх завдань.

Викладач, який проводить семінарські заняття, виставляє у визначений термін кількість набраних з поточного контролю балів і заносить їх у відповідні документи обліку успішності студентів. У випадку відсутності студента на семінарському занятті з поважних причин, він може відпрацювати пропущене заняття в позааудиторний час (час консультацій викладача), шляхом усного опитування, тестування, підготовки наукової доповіді. За результатами відпрацювання пропущеного заняття з поважних причин викладачем нараховуються бали. За невідпрацьовані заняття бали не нараховуються.

Дисципліна викладається протягом одного семестру. Викладач, який проводить семінарські заняття, має право звернутись до директора Навчально-наукового інституту права про недопуск до підсумкового оцінювання студента, якщо під час семестру він не досяг мінімального порогового рівня оцінки (24 бали) тих результатів навчання, які не можуть бути оцінені під час підсумкового контролю. Про недопуск студента до підсумкового оцінювання викладач має подати в директорат Навчально-наукового інституту права подання з графіком можливих відпрацювань не пізніше, ніж за 10 робочих днів до початку періоду складання заліків. Для студентів, які упродовж навчання протягом семестру не досягли мінімального порогового рівня оцінки (24 бали) і, як результат, не допущені до складання підсумкової форми контролю (заліку), проводяться відпрацювання у формі, яка передбачена робочою програмою, максимальна оцінка за які не може перевищувати кількості балів, що дорівнює різниці між мінімальним пороговим рівнем оцінки (24 бали) та фактичною кількістю балів, що отримані студентом за всіма формами поточного контролю.

Якщо студент за підсумком відпрацювань не досяг мінімального порогового рівня оцінки (24 бали), викладач, який вів семінарські заняття і приймав відпрацювання, звертається до директора Навчально-наукового інституту права з поданням, в якому фіксує невиконання студентом індивідуального навчального плану.

За результатами складання підсумкової форми контролю (заліку) студент може отримати максимальньо 60 балів.

Підсумкова оцінка за навчальну дисципліну формується шляхом додавання кількості балів, отриманих протягом семестру, та кількості балів, отриманих за підсумковою формою контролю (заліком), і така сума балів не може бути меншою за 60 балів.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і семінарських занять

№ теми	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
Модуль 1. Антична та давньосхідна моделі стародавнього права. Ранньофеодальна і станово-представницька держава і право України				
1	Предмет, метод, завдання та періодизація навчальної дисципліни «Історія держави і права України».	2	2	4
2	Форми правління, суспільний устрій та право державних утворень Північного Причорномор'я і Приазов'я (середина I тисячоліття до. нашої ери – V століття нашої ери).	2	2	6
3	Становлення державності у східних слов'ян. Держава і право Русі княжої доби (друга половина IX - початок XIV століть).	4	4	12
4	Суспільно-політичний лад та система права в українських землях литовсько-польської доби (середина XIV – середина XVII століть). Інститути держави та права України періоду Речі Посполитої.	8	4	12
	Модульна контрольна робота № 1		1	
	Всього за модулем I	16	13	34

Модуль 2.				
Український козацько – гетьманський тип держави та права				
5	Держава і право України козацько-гетьманської доби другої половини XVII – XVIII століть.	4	2	6
6	Кодифікація українського права в Лівобережній і Правобережній Україні XVIII – першої половини XIX століть	4	4	6
	Модульна контрольна робота № 2		1	
	Всього за модулем 2	8	7	12
Екзамен				
Модуль 3.				
Еволюція держави і права України за імперського ладу				
7	Держава і право Східної України у складі імперії (друга чверть XIX – початок XX століть).	4	2	6
8.	Основні риси держави і права Західної України у складі Австрійської (Австро-Угорської) монархії другої половини XVIII – початку XX століть.	4	2	6
	Модульна контрольна робота № 3		1	
	Всього за модулем 3	8	5	12
Модуль 4				
Шляхи розвитку держави і права України у постреволюційний та радянський часи				
9	Українська держава і право епохи національних державотворчих пошуків в 1917-1921 років.	8	4	8
10	Перебудова державного механізму та уніфікація права в західноукраїнських землях міжвоєнного періоду 20 – 30-х років XX століття.	2	4	4
11	Державний апарат та правова система України радянської доби кінця 1917 – першої половини 1991 років. Період формування основ держави і права незалежної, суверенної України 90-х років XX століття.	8	6	20

	Модульна контрольна робота 4		1	
	Всього за модулем 4	18	15	32
Екзамен				
	Всього. Загальний обсяг 180 год., в тому числі: Лекції – 50 год. Семінари – 40 год. Самостійна робота – 90 год.	50	40	90

9. Рекомендовані джерела.

Основна література:

І. Підручники та навчальні посібники.

1. Бойко І. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.
2. Бойко І.Й. Держава і право Гетьманщини: навчальний посібник для студ. вищих та середніх спец. юрид. навч. закл. і ф-тів. Львів: Видавництво «Світ», 2000. 120 с.
3. Бойко І.Й. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини (1772 – 1918): навчальний посібник. Львів: Вид. Центру ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 312 с.
4. Боярська З.І Історія держави і права України. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. К.: КНЕУ, 2001.
5. Гавриленко О.А. Історія держави і права України: стародавня доба : навчальний посібник. Харків: ХНУВС, 2011. 64 с.
6. Гончаренко В.Д. Історія держави і права України: підручник. К.: Атіка, 2013. 704 с.
7. Грозовський І.М. Право Нової Січі (1734 — 1775 рр.): навчальний посібник. Х.: Вид-во ун-ту внутрішніх справ, 2000. 108 с.
8. Грушевський М.С. Історія України-Русі: в 11 т., 12 кн. Редкол. П.С. Сахань (голова) та інші. К.: Наукова думка, 1991-2000.
9. Гуз А.М. Історія держави і права України. Джерела права періоду Київської Русі: навчальний посібник. Упорядкування і наукові коментарі А.М. Гуз. К.: КНТ, 2007. 72 с.
10. Дудник О.В. Історія держави і права України. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Умань: 141 с.
11. Єрмолаєв В.М. Історія держави і права України : підручник. Харків : Право, 2021. 472 с.
12. Заруба В.М. Держава і право Київської та Галицько-Волинської Русі (кінець VIII ст. – початок XIV ст.): навчальний посібник. К.: Істина 2007. 128 с.
13. Захарченко П. П. Історія держави і права України: підручник. К.: Атіка, 2004. 368 с.
14. Захарченко П.П. Історія українського права: навчальний посібник. Київ: ВД «Освіта України», 2019. 436 с.
15. Історія держави і права України. Підручник для юридичних вищих навчальних закладів і факультетів.; у 2-х частинах. За ред. А.Й. Рогожина. Київ: Ін юре, 1996.
16. Історія українського права : курс лекцій. За ред. О.О. Шевченка. Київ : Олан, 2001. 214 с.
17. Історія держави і права України: Підручник. У 2-х т. Ред. В.Я. Тацій. К.: Ін Юре.т.1. 2003. 656 с.

17. Історія держави та права : навч. посібн. / Д.Є. Забзалюк, В.С. Макарчук, В.Я. Марковський, В.Д. Яремчук, Н.Я. Рудий (Заг. ред. Д.Є.Забазалюка та В.Я. Марковського) ; Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів : СПОЛІОМ, 2021. – 438 с. URL : https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2FMB_Pravo/POSIBNYK-ISTORIYA-derzhavy-i-prava-2021.pdf
18. Історія держави і права України : підруч. А.С. Чайковський, В.І. Батрименко, Л.О. Зайцев та ін. ; за ред. А. С. Чайковського. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 512 с.
19. Історія держави і права України: практикум. А.Є. Шевченко, Л.І. Суюсанов, Г.В. Мухіна, С.В. Кудін, Н.П. Свиридюк; За ред. А.Є. Шевченка. Донецьк: ПП «ВД «Кальміус», 2012. 248 с.
20. Історія держави і права України: навчальний посібник. В.М. Калашніков, Г.Г. Кривчик, К.А. Марков; за ред. В. М. Калашнікова. Дніпропетровськ, НГУ, 2012. 256 с.
21. Історія держави і права України : підруч. В.М. Іванов. К. :КУП НАНУ, 2013. 892 с. URL : https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2FMB_Pravo/Ivanov-DPU.pdf
22. Історія держави і права України: підручник. С. Гусарев, В. Антошкіна, О. Сердюк та ін. ; за ред. В. В. Соловйової. Донецьк: Юго-Восток, 2014. 535 с
23. Історія держави і права України : підручник. О.І. Нелін. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. 719 с.
24. Історія держави і права України. Академічний курс : підручник : у 2 т. За ред. В. Я. Тація., К.: Ін Юре, 2017. Т. 2. 580 с.
25. Історія держави і права України : навч. посіб. : И. Тетарчук, Т. Дяків. Київ: Центр навчальної літератури, 2017. 214 с.
26. Історія держави і права України : курс лекцій. В.М. Щербатюк, П. П. Захарченко, О. В. Кузьминець та ін.; за ред. В. М. Щербатюка. Київ, Вид-во «Фенікс», 2018. 496 с.
27. Історія держави і права України: підручник. Зв заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: ХНУВС, 2019. 448 с.
28. Історія держави і права України: підручник. В.Д. Гончаренко, В.М. Єрмолаєв, В.О. Румянцев та інші; за ред. В.Д. Гончаренка. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Харків: Право, 2019. 552 с.
29. Історія державності України: експериментальний підручник. За заг. ред. Бандурки О.М., Яришиша О.Н. [кол. авторів: В.А. Греченко, О.А. Гавриленко, М.М. Столбуненко. та ін.]. Х.: ТОВ «Одісей», 2004. 608 с.
30. Історія українського права : курс лекцій. За редакцією О. О. Шевченка. К.: Олан, 2001. 214 с.
31. Історія українського права : навчальний посібник для вищих навчальних закладів. За ред. І. А. Безклубого. К. : Грамота, 2010. 336 с.
32. Капелюшний В.П., Кудін С.В. Історія держави і права України: навч. посіб. в схемах, таблицях і визначеннях основних термінів. Київ: Олан, 2010. 224 с.
33. Кудін С. В. Історія держави і права України: навч.- метод. посіб. для студ. вищих. навч. закл. Київ: Академія праці і соціальних відносин Федерації профспілок України, 2010. 240 с.
34. Кузьминець О.В. Історія держави і права України: навч. посіб. К.: Україна, 2005. 448 с.
35. Кульчицький В.С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України: [підруч.]. К.: Вид дім «Ін Юре», 2007. 624 с.
36. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: [навч. посіб.]. К.: Знання-Прес, 2006. 598 с.
37. Мірошніченко М.І. Історія українського права. Джерела: посібник для самостійної роботи. К.: Друкарня «Друкарник», 2019. 146 с.

38. Музиченко П. Історія держави і права України: навчальний посібник. 5-те вид., випр. і доп. К.: Т-во «Знання», КОО, 2006. 437 с.
39. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи і семінарських занять з навчальної дисципліни «Історія держави і права України» для студентів I курсу. Уклад.: В. Д. Гончаренко, Є. О. Васильєв, В. М. Єрмолаєв та ін. Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. 73 с.
40. Правознавство: підручник. За відп. ред. О.В. Дзери - 10-е видавництво, перероблене і доповнене. Київ: Видавництво «Юрінком Інтер», 2007 р. 848с.
41. Середа А.М. Історія держави і права України : [навч. посіб.] Суми: Університетська книга, 2012. Частина I. 332 с.
42. Терлюк І.Я. Історія держави і права України: [навч. посіб.]. К.: Атіка, 2011. 944 с.
43. Терлюк І. Я. Історія держави і права України : Вид. 4-те, зі змінами. Київ: Видавничий дім «КОНДОР», 2018. 772 с.
44. Тищик Б.Й., Бойко І.Й. Історія держави і права України : акад. курс : [підручник]. К.: Ін Юре, 2015. 808 с.
45. Трофанчук Г.І. Історія держави і права України : [навч. посіб.]. К. : Юрінком Інтер, 2016. 568 с
46. Українознавство : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М.І. Обушного. - К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 672 с.
47. Ухач В.З. Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій). - Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.
48. Шевченко А.Є., Кудін С.В. Історія держави і права України : навчально-методичний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 236 с. URL : https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2FMB_Pravo/Shevchenko-DPU.pdf
49. Шевчук В.П. Історія української державності : Курс лекцій : Навчальний посібник / В.П. Шевчук, М. Г. Тараненко. — К. : Либідь, 1999. — 478 с

II. Документальні пам'ятки права та їх збірники.

1. Василенко М.П. Матеріали до історії українського права. Збірник соціально-економічного Відділу; № 11. Т. I. К., 1929.
2. Гавриленко О.А. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів України напряму підготовки Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 348 с.
3. Грамоти XIV ст. Упорядкування, вступна стаття, коментарі і словники-показчики М.М. Пешак. Київ: Видавництво «Наукова думка», 1974. 255 с.
4. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 - листопад 1920 рр.: Док. і матеріали. У 2-х томах, 3-х частинах. Том 2. Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. 744 с.
5. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Упорядник С.О. Павленко. 2-ге вид. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 1144 с.
6. Західно – Українська Народна Республіка 1918-1923. Документи і матеріали. Том 2. Івано-Франківськ, 2003. 712 с.
7. Історія держави і права України.: Хрестоматія. Уклад. В. П. Самохвалов О.О. Шевченко, О.Й. Вовк. За ред. О.О. Шевченко. Київ: Вентурі, 1996. 224 с.
8. Конституції України XIX-XXI століть. Збірник нормативно-правових актів. Уклад. О.В. Коротюк, О.В. Лавринович. К.: ОВК, 2020. – 508 с
9. Конституційні акти України 1917-1920: невідомі конституції України. Д.Б. Яневський, В.І. Крюков; наук. ред. і упор.: Ю.Д. Прилюк, В.Ф. Жмир. Київ, 1992. 269 с.
10. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки. Прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання

20 квітня 1978 р. зі змінами і доповненнями// Конституція незалежної України. У трьох книгах Кн.1, Документи, коментарі, статті/ Упорядники С. Головатий, Л. Юзьков. – К., 1995.

11. Корпус магдебурзьких грамот українським містам: два проекти видань 20-х - 40-х років ХХ століття [Текст]. Упоряд. і авт. дослідження В. Андрейцев [та ін.]; ред. П. С. Сохань [та ін.]. Ксерокопія. К.: Прайм, 2000. 215 с.

12. Літопис руський. Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич. К.: Дніпро, 1989. XVI+591 с.

13. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. Відповідальний редактор та автор передмови академік НАН України Ю.С. Шемшученко. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 1997. 549 с.

14. Статути Великого князівства Литовського. У 3-х томах. Ківалов С. (ред.). Одеса: Юридична література, 2002-2004. - 464 + 560 + 672 + 568 с.

15. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси. Ред. кол.: В.А. Смолій (голова колегії), Г.В. Боряк, Ю.А. Левенець, В.М. Литвин, О.Є. Лисенко (відп. ред.), О.С. Онищенко, О.П. Реєнт, П.Т. Тронько; Рецензенти: О.С. Рубльов, В.Ф. Шевченко. НАН України. Інститут історії України. К.: НВП «Видавництво "Наукова думка, НАН України», 2011. Кн. 1. 735 с.

16. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси. Ред. кол.: В.А. Смолій (голова колегії), Г. В. Боряк, Ю.А. Левенець, В.М. Литвин, О.Є. Лисенко (відп. ред.), О.С. Онищенко, О.П. Реєнт, П.Т. Тронько. Інститут історії України. К.: НВП «Видавництво «Наукова думка, НАН України», 2011. Кн. 2. 943 с.

17. Україна в Другій світовій війні: До 70-річчя перемоги над нацизмом у Другій світовій війні. Український інститут національної пам'яті. К.: Український інститут національної пам'яті, 2015. 28 с.

18. Українська Держава (квітень - грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах частинах. Т. 2 / Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. К.: Темпора, 2015. 412 с.

19. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У двох томах. Том 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. – К., Наукова думка 1996. 589 с.

20. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. Том 2: 10 грудня 1917 р. 29 квітня 1918 р. К. : Наукова думка, 1997. 422 с.

21. Універсали Богдана Хмельницького. 1648-1657. Нац. акад. наук України, Ін-т історії України; упоряд. І. Крип'якевич, І. Бутич; ред. кол. В. Смолій [та ін.]. К.: Альтернативи, 1998. 383 с.

22. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657-1687). Упоряд.: І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко; Ред. кол.: П. Сохань (голова) та інші. Київ; Львів: НТШ, 2004. – 1118 с.

23. Універсали Івана Мазепи. 1687-1709. Книга 1. / Упорядник: Іван Бутич. Київ - Львів, 2002. 757 с.

24. Універсали Івана Мазепи (1687-1709). Частина 2. Упорядн. І. Бутич, В. Ринсевич; Голова ред. кол. П. Сохань. К.: НТШ, 2006. 799 с.

25. Універсали Павла Полуботка (1722-1723). / Упорядн. В. Ринсевич; Ред. кол.: П. Сохань (голова) та інші. К., 2008. 721 с.

26. Хрестоматія з історії держави і права України : у 2 т : навч. посіб. для студ. юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів / за ред. В. Д. Гончаренка ; [уклад.: В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький]. К.: Ін Юре, 1997. Т. 1 : 3 найдавніших часів до початку ХХ ст. 464 с.

27. Хрестоматія з історії держави і права України : у 2 т : навч. посіб. для студ. юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів / за ред. В. Д. Гончаренка ; [уклад.: В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький]. – К. : Ін Юре, 1997. Т. 2 : Лютий 1917 р. 1996 р. 800 с.

28. Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб. Упоряд.: А.С. Чайковський (кер.), О.Л. Копиленко, В.М. Кривоніс, В.В. Свистунов, Г.І. Трофанчук. К.: Юрінком Інтер, 2003. 656 с.

Додаткова література.

1. Антологія української юридичної думки : в 6 т. Заг. ред. Ю. С. Шемшученко ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Т. 2 : Історія держави і права України: Руська Правда, Упоряд. І. Б. Усенко [та ін.] ; відп. ред. і авт. вступ. нарису І. Б. Усенко. К. : Видавничий Дім «Юридична книга».. 2002. 591 с.

2. Антологія української юридичної думки [Текст] : в 6 т. / заг. ред. Ю. С. Шемшученко ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Т. 3 : Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба. Упоряд. І. Б. Усенко [та ін.] ; відп. ред. і авт. вступ. нарису І. Б. Усенко. К. : Видавничий Дім «Юридична книга», 2003. 582 с.

3. Багалій Д. І. Магдебурзьке право на Лівобічній Україні. Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в XV–XVIII ст. Ч. 2. Львів, 1904. 165 с.

4. Бедрій М. Копні суди на українських землях у XIV–XVIII ст.: історико-правове дослідження. Львів: Галицький друкар, 2014. 264 с.

5. Білоконь М. В. Органи державного управління та місцевого самоврядування в Російській імперії у другій половині XIX ст. (на матеріалах Лівобережної України): історико-правове дослідження. Харків : НУВС, 2003. 257 с.

6. Бондарук Т.І. Західноруське право: дослідники і дослідження Київська історико-юридична школа). К.: Наука. 2000. 159 с.

7. Борисенко С. Звичаєве право в Литовсько-Руській Державі. Праці комісії по виученню звичаєвого права України. К.: ВУАН, 1927. С. 30-75.

8. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 томах. Том 1: Історія держави і права України. Наукове видання / В. Д. Гончаренко (голова) та інші: Видавництво «Право», 2016 – 848 с.

9. Великий енциклопедичний юридичний словник. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; За ред. Ю.С. Шемшученко ; Редкол.: В.П. Горбатенко, В.Б. Авер'янов . Київ: Юридична думка, 2007. 990 с

10. Гошко Т. Д. Нариси з історії магдебурзького права в Україні (XVI – початок XVII ст.). Львів: Афіша, 2002. 255 с.

11. Гошко Т. Звичай і права: Джерела, коментарі, дослідження: У двох томах. Т. I: Антропологія міст і міського права на руських землях у XIV – першій половині XVII століття / Інститут Критики; Ukrainian Research Institute, Harvard University. Київ: Критика, 2019. – 564 с.

12. Гриценко І. С. Становлення і розвиток наукових поглядів на основні інститути вітчизняного адміністративного права: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. 335 с.

13. Гуржій О. І. Українська козацька держава в другій половині XVII–XVIII ст. : кордони, населення, право. Київ: Основи, 1996. 223 с

14. Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Репринтне відтворення видання 1949 року. Під гол. ред. В. К. Кубійовича, З. Кузелі. К.: «Віпол», 1994. 1230 с.

15. Захарченко П.П. Правовий статус українського козацтва в умовах формування станового суспільства у Великому князівстві Литовському. Україна. Євроінтеграція. Інтермаріум : матеріали Міжнародної наукової конференції / Міжнародний гуманітарний університет. Одеса, 28-29 жовтня 2016.

16. Івановська О. П. Звичаєве право в Україні. Етнотворчий аспект: навч. посібник. – Київ : ЕксОб, 2002. 263 с.

17. Кобилецький М. Магдебурзьке право в Україні (XIV – перша половина XIX ст.): Історико-правове дослідження. Львів: ПАІС, 2008. 406 с
18. Копиленко О. М., Копиленко М. Л. Держава і право України 1917 – 1920 рр. Центральна Рада. Гетьманство. Директорія. К.: Либідь, 1997. 208 с.
19. Лащенко Р. Лекції по історії українського права. Ч.1. Княжа доба. Прага: Наклад Українського університету в Празі, 1923. 149 с.
20. Лащенко Р. Лекції по історії українського права. Ч. 2. Литовсько- польська доба. Прага: Наклад «Українського правничого товариства ВЧСР», 1924. 78 с.
21. Лісова К. С. Звичаєве право : курс лекцій. Київ : ДП «Видавничий Дім «Персонал», 2012. 94 с.
22. Лепісевич П. М., Терлюк І. Я. Державно-правовий устрій України в імперську добу. Навчальний посібник з історії держави і права. Л.: Край, 2005.- 126 с.
23. Мала енциклопедія етнодержавознавства. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Упорядник Ю. І. Римаренко та ін.. Київ : Генеза, : Довіра, 1996. 942 с
24. Мацелюх І. А. Умови для укладення шлюбу в Українській гетьманській державі та Російській імперії XVIII ст.: порівняльно-правова характеристика. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. Т. 102. 2015. С. 50 – 52.
25. Мірошніченко М.І. Історія політичних і правових учень: посібник для самостійної роботи. К.: Друкарня «Друкарник», 2019. 412 с.
26. Падох Я. Суди й судовий процес старої України. Львів: Просвіта, 1990. 125 с.
27. Правовий звичай як джерело українського права (IX– XIX ст.) / І. Б. Усенко, В. Д. Бабкін, І. В. Музика та ін. ; відп. ред. І. Б. Усенко. Київ : Наукова думка, 2006. 280 с.
28. Слюсаренко А. Г., Томенко М.В. Історія української конституції. Право, 1997. 464 с.
29. Сучасна правова енциклопедія. За ред. О. Зайчука: К.: Юрінком Інтер, 2015. 408 с.
30. Тищик Б.Й., Вівчаренко Б.А. Суспільно-політичний лад і право України у складі Литовської держави та Речі Посполитої: учбовий посібник для студ. юрид. фак. Львівський держ. ун-т ім. І. Франка, Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника Івано-Франківськ: Вид-во Львів : держ. ун-ту ім. І.Франка, 1996. 36 с.
31. Тищик Б. Й. Західно-Українська Народна Республіка (1918-1923): Історія держави і права - Л.: Тріада плюс, 2004 392 с.
32. Ткач А.П. Історія кодифікації дореволюційного права України. К.: Видавництво Київського університету, 1968. 171 с.
- 33.Цьольнер Е. Історія Австрії. Пер. з нім. Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолій Онишко, Наталя Іваничук. Львів: Літопис, 2001. 712 с.
34. Черкаський І. Громадський (копний) суд на Україні - Русі XVI-XVIII вв. Київ: З друкарні Української Академії Наук, 1928. 714 с.
35. Чубатий М. Огляд історії українського права: Мюнхен; Київ: Ноосфера, 1994. 180 с.
36. Шевченко О.О. Звичаєве право України XI – XIX століть: монографія. Київ: Наукове видання, 2014. 200 с.
37. Шуп'яна М.Ю. Реформування суспільного та державного життя в Австрійській імперії за часів правління імператриці Марії Терезії (1740–1780 рр.). Вісник Львівського університету. Сер. : Юридична. - 2013. Випуск 58. С. 126-134.
38. Щодра О. Історична географія України від найдавніших часів до кінця XVIII століття : навчальний посібник. Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2016. 298 с.
39. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т.5. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998 – 2004.
41. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. У трьох томах. Переклад з російської І.І. Сварника. Львів: Видавництво «Світ», 1990. 319 с.

42. Яковлів А. Українсько-московські договори в XVII-XVIII віках. Упоряд. В.А. Смолій, В.М. Ричка. Український історичний журнал. 1993. № 6. С. 97-117.

Доповнення до пункту 7.1 Форми оцінювання студентів (семестрові форми оцінювання)

Критерії оцінювання:

1. Доповідь (виступ на задану тему)ш занятті:

5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його висвітлює, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу;

4 балів – студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його висвітлює, в основному розкриває зміст теоретико-правових проблем, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при висвітленні деяких питань у нього не вистачає достатньої аргументації, допускаючи при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки;

3 бали – студент в цілому володіє навчальним матеріалом, висвітлює його основний зміст, але без глибокого всебічного аналізу, аргументації та використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.

2.Доповнення доповіді (виступу):

5 балів – отримують студенти, які глибоко володіють матеріалом, чітко визначили його зміст; зробили глибокий системний аналіз змісту доповнення, виявили нові ідеї та положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, доповнили власні аргументи щодо основних положень даної теми;

4 бал – отримують студенти, які доповнили матеріал з обговорюваної теми, що значно розширює зміст виступу, поглиблює знання з даної теми та висловили власну думку з деяким повторенням;

3 бали – отримують студенти, які доповнили матеріал з обговорюваної теми, що несуттєво розширює зміст виступу і стосується другорядних питань.

3. Експрес опитування:

5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його висвітлює, при цьому чітко і стисло розкриває зміст поставленого конкретного питання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу;

4 балів – студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його висвітлює, в основному чітко і стисло розкриває зміст теоретико-правових питань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при висвітленні конкретної проблеми у нього не вистачає достатньої аргументації, допускаючи при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки;

3 балів – студент в цілому володіє навчальним матеріалом, чітко та стисло висвітлює його основний зміст, але без конкретного всебічного аналізу, обґрунтування та використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.

4. Колоквіум (з лат. мови «співбесіда»):

5 балів – студент у процесі загальної співбесіди під час зборів усіх студентів групи показує, що він у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його висвітлює, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу;

4 балів – студент під час обговорення наукової проблеми достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його висвітлює, в основному розкриває зміст теоретико-правових питань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але під час

висвітлення своєї думки у нього не вистачає достатньої аргументації, допускаючи при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки;

3 бали – студент в процесі співбесіди на загальних зборах в цілому володіє навчальним матеріалом, висвітлює його основний зміст, але без глибокого всебічного аналізу, аргументації та використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.

5. Есе (фр. *essai*, «вимова» від лат. *exagium* — «зважування»)

5 балів – студент доречно використовує у письмовому композиційному творі правничу термінологію; висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного завдання; досконало володіє державною мовою; проводить збір матеріалів за довільною темою есе з тих чи інших джерел, в тому числі використовуючи доступні інформаційні технології і бази даних, та здійснює інтегрований їх аналіз, виокремлюючи юридично значущі факти і обґрунтовано формує правові висновки з усіх поставлених завдань нарисом.

4 бали – студент у композиційному творі правильно вживає правничу термінологію; висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного завдання; вільно володіє державною мовою; проводить збір матеріалів за довільною темою у письмовому есе з різних джерел, в тому числі використовуючи доступні інформаційні технології і бази даних, та здійснює інтегрований їх аналіз, виокремлюючи юридично значущі факти обґрунтовано формує правові висновки; проте допускає поодинокі недоліки у дотриманні плану, в оформленні використаних джерел, послідовності викладу матеріалу нарисом; не за визначеним зразком редагує письмову роботу;

3 бали – студент у довільному письмовому творі допускає неточності у вживанні правничої термінології та дозволяє собі граматичні помилки у тексті, проводить частковий збір матеріалів за темою есе з різних джерел, недостатньо використовуючи доступні інформаційні технології і бази даних, та здійснюючи фрагментарний їх аналіз; частково виокремлює юридично значущі факти і формує правові висновки, які не достатньо обґрунтовані чи носять загальновідомий характер; не за визначеною формою редагує письмову роботу.

6. Доповідь з теми індивідуального завдання:

5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його висвітлює, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого конкретно визначеного завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу; згідно визначених стандартів редагує письмовий екземпляр доповіді;

4 бали – студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його висвітлює, в основному розкриває зміст теоретико-правових проблем, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при висвітленні деяких питань з конкретно визначеного питання не вистачає достатньої аргументації, допускаючи при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки; допускає неточності в редагуванні письмового тексту доповіді;

3 бали – студент в цілому володіє навчальним матеріалом, висвітлює його основний зміст, але без глибокого всебічного аналізу, аргументації та використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки; представляє невідредагований письмовий текст доповіді.

7. Тестування (англ. *test* — «проба, випробування, перевірка будь-яких якостей»):

5 балів – студент при усному, письмовому і комп'ютерному тестовому випробуванні у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, використовує обов'язкову та додаткову літературу та на 100% дає вірні відповіді на всі тестові завдання;

4 балів – студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, використовуючи при цьому обов'язкову літературу та на 75% дає вірні відповіді з усіх тестових завдань;

3 бали – студент в цілому володіє навчальним матеріалом, використовує необхідну літературу та на 50% дає вірні відповіді з усіх тестових завдань;

8. Реферат (нім. Referat від лат. referre «доповідати, повідомляти»):

10-8 балів – студент доречно використовує в роботі правничу термінологію; досконало володіє державною мовою; проводить збір матеріалів за темою реферату () з тих чи інших наукових джерел, в тому числі використовуючи доступні інформаційні технології і бази даних, та здійснює інтегрований їх аналіз, виокремлюючи юридично значущі факти і обґрунтовано формує правові висновки з усіх поставлених завдань.

7-5 балів – студент правильно вживає правничу термінологію; вільно володіє державною мовою; проводить збір матеріалів за темою письмового реферату з різних джерел, в тому числі використовуючи доступні інформаційні технології і бази даних, та здійснює інтегрований їх аналіз, виокремлюючи юридично значущі факти обґрунтовано формує правові висновки; є поодинокі недоліки у дотриманні плану, в оформленні використаних джерел та/або послідовності викладу матеріалу. не за визначеним зразком редагує письмову роботу;

4-3 бали – студент допускає неточності у вживанні правничої термінології та дозволяє собі граматичні помилки у тексті, проводить частковий збір матеріалів за темою реферату з різних джерел, недостатньо використовуючи доступні інформаційні технології і бази даних, та провів фрагментарний їх аналіз, частково виокремлює юридично значущі факти і формує правові висновки, які не достатньо обґрунтовані чи носять загальновідомий характер; не за визначеною формою редагує письмову роботу.

9. Поточна контрольна робота:

5 балів – студент переконливо володіє навчальним матеріалом; вільно, самостійно та аргументовано його висвітлює; достатньо розкриває зміст теоретико-правових питань; чітко без особливих сумнівів формує свою особисту думку;

4 балів – студент в біль-менш достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом; достатньо самостійно та аргументовано його висвітлює; в цілому досить всебічно розкриває зміст теоретико-правових питань. Але при розкритті деяких проблем не вистачає виразистої аргументації, та крім того допускаються окремі несуттєві неточності та незначні упущення.

3 бали – студент в цілому володіє навчальним матеріалом; висвітлює його основний зміст, але без всебічного аналізу та аргументації, допускає при цьому окремі суттєві помилки та погрішності.

10. Підсумкова (модульна) контрольна робота:

10-8 балів – студент переконливо володіє навчальним матеріалом з декількох тем; вільно, самостійно та аргументовано їх висвітлює; достатньо розкриває зміст багатьох теоретико-правових питань; чітко без особливих сумнівів формує свою особисту думку;

7-5 балів – студент в біль-менш достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом з ряду напрямків; вільно, самостійно та аргументовано його висвітлює; в цілому достатньо всебічно розкриває зміст теоретико-правових питань з декількох тем. Але при розкритті деяких проблем не вистачає виразистої аргументації, та крім того допускаються окремі несуттєві неточності та незначні упущення.

4-3 бали – студент в цілому володіє навчальним матеріалом з декількох тем; висвітлює їх основний зміст, але без всебічного аналізу та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві помилки та погрішності.

**ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ»**

ПЕРШИЙ СЕМЕСТР 2023 – 2024 НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Модуль 1.

Антична та давньосхідна моделі стародавнього права.

Ранньофеодальна і станово-представницька держава і право України.

Тема лекції «Становлення державності у східних слов'ян. Держава і право Русі княжої доби (друга половина IX - початок XIV століть)».

Семінарське заняття № 1. Державна організація та основні риси права Русі (2 семінари)

1. Особливості формування держави і права в Україні періоду середньовіччя.
2. Правове становище окремих суспільних верств населення Русі:
  - а) військова та поземельна знать;
  - б) горожани;
  - в) селяни;
  - г) холопи.
3. Органи центральної влади, місцевого управління та самоврядування Русі:
  - а) великокняжа влада;
  - б) князівські з'їзди (снеми);
  - в) боярська рада;
  - г) віче;
  - г) удільні князі – намісники.
  - д) сільська громада (верв).
4. Судоустрій княжої доби.

* * *

5. Характеристика джерел права:
  - а) звичаєве право;
  - б) внутрішні та зовнішні політичні угоди руських князів;
  - в) князівське законодавство (устава, уроки та грамоти);
  - г) рецепція візантійського права;
  - д) загальні та місцеві церковні устава;
6. Збірники законодавства.
7. Основні риси цивільного права:
  - а) право володіння та власності;
  - б) право зобов'язань (основні види договорів і деліктів, поняття банкрутства);
  - в) сімейно-шлюбне, опікунське та спадкове право.
8. Загальні риси кримінального,(карного) права:
  - а) поняття і види злочинів;
  - б) мета і система покарань;

9. Характерні атрибути судового процесу:

а) види процесуального слідства;

б) судові докази;

в) підстави оскарження вироків і рішень та їх виконання.

10. Особливості державного апарату та правової системи Галицько-Волинського князівства.

Завдання для самостійної роботи: Руська правда – збірник ранньофеодального права Русі. Її структура, зміст та історичне значення.

Спеціальна література

1. Білецький Л. Руська правда й історія її тексту. За редакцією Ю. Книша – Вінніпег: Українська Вільна Академія Наук в Канаді, 1993. 166 с.

2. Бойко І. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.

3. Василевич М.В. Становлення судової влади в Київській Русі. Право та управління. 2011. № 1. С. 32-36.

4. Гуз А.М. Історія держави і права України. Джерела права періоду Київської Русі: навчальний посібник. Упорядкування і наукові коментарі А.М. Гуз. К.: КНТ, 2007. 72 с.

5. Заруба В.М. Держава і право Київської та Галицько-Волинської Русі (кінець VIII ст. – початок XIV ст.): Навчальний посібник. К.: Істина 2007. 128 с.

6. Крип'якевич І. Галицько-волинське князівство. 2-ге видання зі змінами та доповненнями. Львів: Вид. Львівського ун-ту, 1999. 221 с.

7. Кульчицький В., Тищик Б., Бойко І. Галицько-Волинська держава (1099 - 1349): монографія. Львів: Біблос, 2006. 280 с.

8. Лашенко Р. Лекції по історії українського права. Княжа доба. Прага: Наклад Українського університету в Празі, 1923. 149 с.

9. Падох Я. Суди й судовий процес старої України // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Том 209. - Історично-Філософічна Секція: Правнича комісія. Ч. 5. Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто-Львів: Просвіта, 1990. 125 с.

10. Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології. Монографія. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. 336 с

11. Ромінський Є. В. Судова влада Давньої Русі княжої доби (кінець IX середина XIV ст.). Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку / за ред. І. Б. Усенка. Київ : Наук. думка, 2014. 504 с

12. Чубатий М. Огляд історії українського права. Мюнхен; Київ: Ноосфера, 1994. 180 с.

13. Хрестоматія з історії держави і права України : у 2 т : навч. посіб. для студ. юрид. спеціальностей вищ. закл. освіти. Акад. прав. наук України, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; за ред. В. Д. Гончаренка ; [уклад.: В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький]. Вид. друге, переробл. і допов. – К. : Ін Юре, 2000. Т. 1 : 3 найдавніших часів до початку XX ст. 472 с.

14. Юшков С.В. Нариси з історії виникнення і початкового розвитку феодалізму в Київській Русі. АН України, Ін-т історії України, Археограф. комісія. Відп. ред. В. А. Смолій. К.: Наукова думка, 1992. 392 с.

Тема лекції «Суспільно-політичний лад та система права в українських землях литовсько-польської доби (середина XIV – середина XVII століть). Інститути держави та права України періоду Речі Посполитої».

Семінарське заняття № 2. Порівняльно – правовий аналіз розвитку держави і права в Україні у складі Литви, Польщі та Речі Посполитої (2 семінари)

I. Правове становище українських земель у складі Великого князівства Литовського.

1. Юридичне закріплення правомочності окремих станів:

- а) магнати та шляхта;
- б) селянство;
- в) міщанство;
- г) духовництво.

2. Вищі органи влади та управління:

- а) великий князь литовський;
- б) сейм;
- в) Пани-Рада.

3) Місцева державна адміністрація та самоврядування:

- а) воєводи намісники, старости, державці, війти та їх апарат управління;
- б) повітові шляхетські сеймики;
- в) міста з правом самоврядування.

4. Судова система Литовсько-Руської держави:

- а) центральні судові установи;
- б) провінційний державний судоустрій;
- в) магістратська та ратушна юстиція;
- г) громадські копні суди.

* * *

5. Етапи становлення та розвитку права в Україні у складі Литовсько-Руської держави.

6. Джерела права:

- а) звичаєве право;
- б) політичні та господарські міжнародні договори;
- в) королівські та князівські привілеї.

7. Передумови та наслідки систематизації литовсько – руського права:

- а) Жалувана грамота 1457 р.;
- б) Судебник 1468 р.;
- в) Уставні земські грамоти;
- г) Литовські статuti 1529, 1566, та 1588 рр.;
- г) Устава на волоки 1557 р.

8. Характеристика цивільного права:

- а) речове право;
- б) зобов'язальне право;
- в) родинне право;
- г) сервітути: поняття та вили; підстави виникнення і припинення.

9. Становлення українського кримінального права:

- а) категорії та види злочинів;
- б) мета покарання;

в) поняття приватних та публічних покарань.

10. Форми судочинства в українських землях:

- а) офіційне судовиробництво;
- б) копний судовий процес;
- в) скрутинія.

II. Особливості порядку приєднання українських областей та міст до королівства Польського.

1. Суспільний поділ населення та державна адміністрація в українських землях Польського королівства та Речі Посполитої др. пол. XIV – пер. пол.. XVII ст.ст.

2. Розвиток права в західноукраїнських землях др. пол. XIV – пер. пол.. XVII ст.ст.:

- а) джерела права;
- б) державне та адміністративне право;
- б) цивільне право;
- в) кримінальне право;
- г) міське право.
- г) судове право.

3). Правовий статус українського козацтва Речі Посполитої.

Завдання для самостійної роботи: Статут Великого князівства Литовського 1529 року: його джерела, причини ухвалення, структура та загальний зміст.

Спеціальна література

1.Бедрій М. Копні суди на українських землях у XIV – XVIII ст.: історико-правове дослідження. Львів: Галицький друкар, 2014. 264 с

2. Боднарук Т. Західноруське право: дослідження і дослідники (Київська історико - юридична школа). – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2000.

3. Бойко І.Й. Органи влади і право в Галичині в складі Польського Королівства (1349 – 1569 рр.): монографія. Львів: , 2009. 628 с.

4. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.

5. Ковальова С.Г. Судебник великого князя Казимира Ягайловича. Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2009. 109 с.

6. Ковальова, С.Г. Судоустрій і судочинство на українських землях Великого князівства Литовського: монографія. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. 199 с.

7. Кобилецький М. Магдебурзьке право в Україні (XIV – перша половина XIX ст.): Історико-правове дослідження. Львів: ПАІС, 2008. 406 с

8. Лашенко Р. Лекції по історії українського права. Ч. 2. Литовсько- польська доба. Прага: Наклад «Українського правничого товариства ВЧСР», 1924. 78 с.

9. Падох Я. Суди й судовий процес старої України. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Том 209. Історично-Філософічна Секція: Правнича комісія. Ч. 5. Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто-Львів: Просвіта, 1990. 125 с.

10. Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах. Том I. Статут Великого князівства Литовського 1529 року. За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2002. 464 с.

11. Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах. Том II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року. За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2003. 560 с.

12. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Том III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. Кн. 1. За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2004. 672 с.

13. Суд і судочинство на українських землях у XIV–XVI століть. П. Музиченко, С. Ковальова, Н. Долматова, М. Крумаленко, Н. Єфремова. Одеса : Астропринт, 2000. 180 с.

14. Тищик Б.Й., Вівчаренко Б.А. Суспільно-політичний лад і право України у складі Литовської держави та Речі Посполитої: учбовий посібник для студ. юрид. фак. Львівський держ. ун-т ім. І. Франка, Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника Івано-Франківськ: Вид-во Львів : держ. ун-ту ім. І. Франка, 1996. 36 с.

15. Чубатий М. Огляд історії українського права. Мюнхен; Київ: Ноосфера, 1994. 180 с.

Модуль 2.

Український козацько – гетьманський тип держави та права

Тема лекції «Держава та право України козацько-гетьманської доби середини XVII – XVIII століть»

Семінарське заняття № 3. Державні інституції та система права Гетьманщини (2 семінари)

1. Зміни правового положення українських станів протягом формування козацько-гетьманської держави Війська Запорозького (Гетьманщини): а) шляхетства; б) козацтва; в) міщанства; г) духівництва.

2. Форма державного правління Гетьманщини.

3. Адміністративно-територіальний устрій Війська Запорозького.

4. Міське самоврядування.

5. Еволюція органів судової юстиції.

* * *

6. Джерела права:

А). Українське звичаєве право гетьмансько - козацької доби.

Б). Законодавчі акти автономної влади Гетьманської України (гетьмансько – королівські та гетьмансько – царські договори; правові акти гетьманської влади; підзаконні документи Генеральної канцелярії.

В). Нормативно – правові акти литовсько – руського та польського походження: а) великокняжі та королівські грамоти; сеймові постанови; збірники магдебурзького права; Литовські статuti;

Г). Законодавство царської влади: царські укази та сенатські постанови; маніфести, статuti та установлення; регламенти та інструкції.

Г). Акти церковного права.

* * *

7. Подальший розвиток інститутів українського цивільного права:

а) порядок набуття права власності;

б) надбання та припинення права володіння;

в) право на чужі речі;

г) зобов'язальне право.

г) родинне, спадкове та опікунське право.

8. Основні риси українського кримінального (карного) права:

9. Особливості українського судочинства.

10. Адміністративно-судова організація та право Запорозької Січі.

Завдання для самостійної роботи: Інструкція судам 1730 р. – причини ухвалення, структура та загальний зміст.

Спеціальна література.

1. Антологія української юридичної думки [Текст] : в 6 т. Заг. ред. Ю. С. Шемшученко ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Т. 3 : Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба. Упоряд. І. Б. Усенко [та ін.] ; відп. ред. і авт. вступ. нарису І. Б. Усенко. К. : Видавничий Дім «Юридична книга», 2003. 582 с.
2. Атаманова Н. В. Історико-правове підґрунтя правового порядку доби Запорозької Січі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Вип. 30. С. 10–14.
3. Бедрій М. Козацьке право як історичний тип українського звичаєвого права (XVI ст. – 40 рр. XIX ст.). Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2015. Вип. 61. С. 78–86.
4. Бойко І.Й. Держава і право Гетьманщини: навчальний посібник для студ. вищих та середніх спец. юрид. навч. закл. і ф-тів. Львів: Видавництво «Світ», 2000. 120 с.
5. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.
6. Горобець В. Політичний устрій українських земель другої половини XVII–XVIII століть. Київ: Інститут історії України НАН України, 2000. 96 с.
7. Грозовський І. М. Право Нової Січі (1734 — 1775 рр.): Навч. Посібник. Х.: Вид-во ун-ту внутрішніх справ, 2000. 108 с.
8. Гуржій О. І. Українська козацька держава в другій половині XVII–XVIII ст. : кордони, населення, право. Київ: Основи, 1996. 223 с.
9. Ділова документація Гетьманщини у XVIII ст. Збірник документів. К.: Наукова думка 1993. 392 с.
10. Кобилецький М. Магдебурзьке право в Україні (XIV – перша половина XIX ст.): Історико-правове дослідження. Львів: ПАІС, 2008. 406 с.
11. Лепісевич П.М., Терлюк І.Я. Козацька держава і право. Навчальний посібник з історії держави і права. Л.: Край, 2005. 133 с.
12. Падох Я. Суди й судовий процес старої України. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Том 209. Історично-Філософічна Секція: Правнична комісія. Ч. 5. Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто-Львів: Просвіта, 1990. 125 с.
13. Панашенко В.В. Полкове управління в Україні (середина XVII-XVIII ст.). НАН України, Ін-т історії України. Київ: Ін-т історії України НАН України, 1997. 74 с.
14. Пашук А. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII–XVIII ст. (1648–1782) / Відп. ред. Калинович В. І. Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1967. 180 с.
15. Ткач А.П. Історія кодифікації дореволюційного права України. К.: Видавництво КДУ, 1968. 171 с.
16. Універсали Богдана Хмельницького. 1648-1657. Нац. акад. наук України, Ін-т історії України; упоряд. І. Крип'якевич, І. Бутич; ред. кол. В. Смолій [та ін.]. К.: Альтернативи, 1998. 383 с.
17. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657-1687). Упоряд.: І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко; Ред. кол.: П. Сохань (голова) та інші. Київ; Львів: НТШ, 2004. – 1118 с.
18. Універсали Івана Мазепи. 1687-1709. Книга 1. Упорядник: Іван Бутич. Київ: НТШ, 2002. 757 с.
19. Універсали Івана Мазепи (1687-1709). Частина II. Упорядн. І. Бутич, В. Ринсевич; Голова ред. кол. П. Сохань. Київ-Львів: НТШ, 2006. 799 с.

20. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. У трьох томах. Переклад з російської І.І. Сварника. Львів: Видавництво «Світ», 1990. 319 с.

Тема лекції. «Кодифікація українського права XVIII – першої половини XIX століть у складі Російської імперії»

Семінарське заняття № 4. Пам'ятки кодифікації українського права Лівобережної та Правобережної України XVIII - першої половини XIX століть (1 семінар).

1. Причини та наслідки перших кодифікаційних робіт у XVIII ст.
  2. Процес короткий приказний 1734р., його зміст та значення.
  3. Права, по яким судиться Малоросійський народ 1743 р., його джерела, структура, зміст та історичне значення.
  4. Суд і розправа в правах Малоросійських 1750 р. Структура. Зміст та значення.
  5. Книга Статут та інші права малоросійські 1764 р.- джерела, структура та зміст.
  6. Екстракт Малоросійських прав 1767 р.
  7. Екстракт із указів, інструкцій та установ Урядового Сенату 1786 р. – структура та зміст.
  8. Передумови продовження кодифікації права у першій половині XIX ст.
    - а) Зібрання малоросійських прав 1807 р. – перший український цивільний кодекс;
    - б) Литовський Статут 1811 р., його джерела, структура та значення;
    - в) Звід місцевих законів західних губерній 1837 р., його структура та зміст.
- Завдання для самостійної роботи:** «Книга Зерцало саксонів, або право сакське і магдебурзьке» 1733 р., її зміст та дія в часі, просторі та за колом осіб.

Спеціальна література

1. Бойко І.Й. Держава і право Гетьманщини: навчальний посібник для студ. вищих та середніх спец. юрид. навч. закл. і ф-тів. Львів: Видавництво «Світ», 2000. 120 с.
2. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.
3. Вислобоков К.А. Деякі аспекти правової системи Гетьманщини і невідомий список нормативної збірки XVIII століття. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. Київ - Львів, 2004. Т. II. С. 351 - 376.
4. Гуржій О. Право в Українській козацькій державі (друга половина XVII – XVIII століть). К.: Ін-т історії України НАН України, 1994. 48 с.
5. Дмитришин Ю. Л. Хелмінське право як джерело «Зібрання малоросійських прав 1807 р.» Державне будівництво та місцеве самоврядування [Текст]: зб. наук. пр. Вип. 21. 2011. С. 200-208.
6. Журбелюк Г. Сторінки розвитку політико-правової культури України. До 200-річчя «Зібрання малоросійських прав». Київська старовина. 2007. № 1. С. 44-58.
7. Коросташов О.В. «Звід місцевих законів західних губерній» як джерело особливих для Полтавської та Чернігівської губерній положень загальноросійського зводу законів другої редакції. Держава і право, 1999. Вип. 4. С. 73–80.
8. Кульчицький В.С. Кодифікація права на Україні у XVIII ст. Львів: Видавництво Львівського ун-ту. 1950. 30 с.
9. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності: навч. посіб. Львів: Світ, 1995. 248 с.

10. Нелін О. І. Спадкове право за «Зводом місцевих законів Західних губерній» 1837 р. Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. 2003. Вип. 187. С. 39-43.

11. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. Відповідальний редактор та автор передмови академік НАН України Ю.С. Шемшученко. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 1997. 549 с.

12. Терлюк І.Я. Джерела та кодифікація права в російській Україні XIX століття. Актуальні питання реформування правової системи України. Збірник наукових статей за матеріалами II міжвузівської науково-практичної конференції Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Ч.1. Луцьк, 2005. С. 126-129.

13. Ткач Л. П. Історія кодифікації дореволюційного права України. К.: Видавництво КДУ 1968. 171 с.

14. Яковлів Я. Український кодекс 1743 р. «Права по которым судится малороссийский народ». Його історія, джерела та системний виклад змісту. Мюнхен: 1949. 214 с.

ДРУГИЙ СЕМЕСТР 2023 – 2024 НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Модуль 3.

Еволюція держави і права України за імперського ладу

Тема лекції «Держава і право Східної України у складі імперії (кінець XVIII – початок XX століть)»

Семінарське заняття № 5. Кодифікація загальноімперського права та державні реформи в східноукраїнських губерніях

1. Законодавчі органи імперії XIX – початку XX століть.
2. Поняття джерел права та кодифікації:
  - а) звичаєве право;
  - б) офіційне законодавство.
3. Причини та наслідки загальноімперських кодифікацій права 20-30 років XIX ст.
  - а) Повне зібрання законів 1830 р.;
  - б) Звід законів редакції 1842 р.;
  - в) Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р.
4. Кодифікація права др. пол. XIX - поч. XX ст.:
  - а) Статут цивільного судочинства 1864р.;
  - б) Статут кримінального судочинства 1864р.;
  - в) Кримінальне уложення 1903 р.
5. Характеристика основних галузей права др. пол. XIX - поч. XX ст.ст. : а) цивільного (право власності, зобов'язальне право); б) сімейно – шлюбного і спадкового; в) кримінального; г) цивільно-процесуального; д) кримінально-процесуального.
6. Юридичне оформлення Селянської реформи 1861 р. та особливості проведення її в Україні.

7. Законодавче забезпечення адміністративно-політичних реформ 60-70 роках ХІХ ст.: (Судової 1864-65 рр., Земської 1864 р., В) Міської 1870 р. тощо). Специфіка впровадження та функціонування нових судових і самоврядних органів в Україні.

8. Реорганізація прокуратури та утворення адвокатури й нотаріату.

9. Зміни в законодавстві в період Першої світової війни.

Завдання для самостійної роботи: «Основні закони» 1906 року: їх зміст та історико-правове значення.

Спеціальна література:

1. Білоконь М. В. Органи державного управління та місцевого самоврядування в Російській імперії у другій половині ХІХ ст.(на матеріалах Лівобережної України): історико-правове дослідження. Харків : НУВС, 2003. 257 с.

2. Богатчук С.С. Аграрна реформа 1861 р. та її наслідки для економічного розвитку України. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2018, № 4. С. 129-138.

3. Бойко І.Й. Кримінальні покарання в Україні (ІХ – ХІХ ст.): навчальний посібник Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 408 с.

4. Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних правовідносин в Україні (ІХ – ХІХ ст.): навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Атіка, 2013. 348 с.

5. Бартків В.П. Місцеві органи державного управління Російської імперії в реалізації реформи аграрних відносин 1861 і наступних років. Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2001. № 15. С. 137–142.

6. Вовк О.Й. Дзейко Ж. О. Котенко Т. В. Характеристика загальної частини Кримінального уложення 1903 року. Право. Науковий вісник Ужгородського національного університету У., 2002. №1. С. 33-37.

7. Коросташов О.В. Особливості правового регулювання суспільних відносин у Полтавській і Чернігівській губерніях у ХІХ столітті. Право України. – 2000. –№ 1. – С. 129–132.

8. Коросташов О.В. «Звід законів Російської імперії» як джерело права Лівобережної України у ХІХ столітті. Держава і право. 1999. Вип. 5. С. 17–23.

9. Коросташов О.В. Правове регулювання шлюбно-сімейних відносин на Лівобережній Україні у ХІХ столітті (після скасування місцевого права). Держава і право, 1999. Вип. 5. С. 54–62.

10. Лепісевич П.М., Терлюк І.Я. Державно-правовий устрій України в імперську добу. Навчальний посібник з історії держави і права. Л.: Край, 2005. 126 с.

11. Нікітін Ю.О. Пореформені міста Полтавської, Харківської та Чернігівської губерній у другій половині ХІХ ст.: історичний аспект самоврядування: монографія. Вінниця, 2016. 238.

Тема лекції «Основні риси держави і права в західноукраїнських землях Австрійської (Австро-Угорської) монархії другої половини ХVІІІ – початку ХХ століть»

Семінарське заняття № 6. Систематизація права та перебудова державного управління у Східній Галичині, Буковині та Закарпатті (1 семінар)

1. Економічні та соціально -політичні підстави систематизації права.
2. Джерела права систематизаційних робіт:

- а) звичаєве право;
- б) загально – державне законодавство;
- в) законодавчі акти Галицького та Буковинського Крайових сеймів.

3. Наслідки проведення кодифікаційних робіт:

- а) цивільного права;
- б) кримінального права;
- в) процесуального права.

4. Характерні атрибути кодифікованого права:

- А). Цивільного (речове право; зобов'язальне право; сімейно – шлюбне право;);
- Б). Кримінального (поняття злочинів, мета та система покарань);
- В). Судового (цивільно – процесуальне та кримінально – процесуальне право).

5. Перший етап державних модернізаційних реформ 70 – 80-х років XVIII ст. в Австрійській монархії (адміністративної, фінансової, судової, освітньої тощо) та їх значення для соціально-економічного життя Західної України.

6. Селянська реформа 1848 р. та правове забезпечення аграрних відносин у Східній Галичині, Буковині та Закарпатті.

7. Конституційне оформлення Австро-Угорської імперії та правовий статус західноукраїнських земель у Цислейтанії й Транслейтанії.

8. Особливості реформування місцевого самоврядування в Східній Галичині, Буковині та Закарпатті.

Завдання для самостійної роботи: Загальне цивільне уложення Австрії 1811 року, порядок його прийняття, структура, зміст та історичне значення.

Спеціальна література

1. Апарат управління Галичиною у складі Австро-Угорщини. В.С. Кульчицький, І.Й. Бойко, О. І. Мікула, І. Ю. Настасяк. Львів: Тріада плюс, 2002. 82 с.
2. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX-XX ст.): навч. посіб. для студ. вищ. нав. закл. / І.Й. Бойко. Львів: Вид. Центру ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
3. Бойко І.Й. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини 1772 – 1918 років. Львів: Вид. Центру ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 312 с.
4. Дністрянський С. Цивільне право. Відень: Наклад автора, 1919. 1063 с.
5. Думич Х.М. Австрійський Цивільно – процесуальний кодекс 1895 року: причини укладення, структура і зміст. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. В. 32. Том 1. 2015 р. С. 16-20.
6. Ілин Л.М. Окремі питання реалізації імперського та крайового законодавства Галичини останньої третини XIX ст. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Випуск № 3. 2017 р. С. 16 - 19
7. Кіселичник В. Міське право та самоврядування громади Львова (друга половина XIX – початок XX століття). Монографія. / В. Кіселичник. Львів: ЛьвДувс; «Край», 2008. 352 с.
8. Кульчицький В.С. Державний лад і право в Галичині в другій половині XIX – на початку XX ст. Л.: 1865. 63 с.
9. Кульчицький В.С Джерела права в Галичині за часів австрійського панування. // Проблеми правознавства. Л.: 1971. Випуск. 19.
10. Моряк-Протопопова Х. Становлення у Галичині місцевої влади і самоврядування. Х. Моряк-Протопопова. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2017. Випуск 64. С. 64–78.
11. Настасяк І.Ю. Організація управління Галичиною і Буковиною у складі Австрії (1772-1848 рр.): монографія. К.: Атіка, 2006. 160 с.

12. Никифорак М. В. Джерела кримінального та кримінально-процесуального права на Буковині у 1775–1918 рр. Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наук. праць: Правознавство. Чернівці : ЧДУ, 2000. Вип. 91. С. 14–17.
13. Никифорак М.В. З історії кодифікації австрійського цивільного та цивільно-процесуального права. Науковий вісник Чернів. ун-ту: зб. наук. праць. Серія : Правознавство. – 2002. Вип. 81. С. 18–21.
14. Панич Н. Анексія Галичини Австрією та поширення австрійського права на її території. Вісник Львів. ун-ту. Сер. юрид. 2006. Вип. 43. С. 73–77.
15. Панич Н. Цивільний кодекс Австрії 1812 р. та його застосування на території Галичини. Вісник Львівського ун-ту. Серія юридична. 2008. Вип. 47. С. 50-55.
16. Огоновський О. Система австрійського права приватного. Т. 1. Науки загальні і право вічеве. Львів: Накладом О. Огоновського, 1897. 337 с.
17. Огоновський О. Система австрійського права приватного. Т. 2. Право облігаційне і спадкове. Львів: Накладом О. Огоновського, 1897. 369 с.
18. Стебельський П. Австрійське карне право. Загальна і спеціальна часть. Після викладів і за дозволом. 2-ге вид. Львів: Наклад товариства «Кружок правників», 1914. 276 с.
19. Тейлор А. Дж. П. Габсбурзька монархія 1809-1918: Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини: пер. з нім. Під заг. кер. А. Портнова, С. Савченко; Наук. ред. В. Расевич. Львів: ВНТЛ-Класика, 2002. 268 с.
20. Ткач А.П. Історія кодифікації дореволюційного права України К.: Видавництво КДУ, 1968. 171 с.
21. Шуп'яна М. Ю. Кодифікація кримінального права в Австрійській імперії у XVIII–XIX ст. Часопис Київського ун-ту права. 2002. № 1. С. 95–100
22. Худоба Н.В. Кодифікація австрійського права та особливості її застосування у Галичині (1772-1918) рр. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 20 (59), № 2. 2007. С. 285-289
23. Цьольнер Е. Історія Австрії. Наук. ред. Р. Расевич; пер. з нім. Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолій Онишко, Наталя Іваничук. Львів: Літопис, 2001. 712 с.

Модуль 4

Шляхи розвитку держави і права України в постреволюційний та радянський часи

Тема лекції: «Українська держава і право епохи національних державотворчих пошуків в 1917-1921 років».

Семінарське заняття № 7. Державний апарат і право Української Народної Республіки, Української Держави та Західноукраїнської Народної Республіки (2 семінари)

1. Основні економічні та соціально-політичні причини відродження української державності.
2. Державний лад УНР ЦР.
3. Джерела права Української Народної Республіки доби Центральної Ради.
4. Конституційне право УНР. «Статут про державний устрій, права і вольності УНР» 1918 року, його структура, зміст та значення.

5. Характеристика законодавства УНР ЦР (цивільного, кримінального, земельного, соціального, процесуального тощо).

6. Передумови проголошення Української Держави (Гетьманат П. Скоропадського).

7. Організація центральної та місцевої адміністрації Української Держави. Стан органів самоврядування.

8. Судова система Української Держави.

9. Джерела права та характеристика основних галузей права Української Держави (Гетьманат П. Скоропадського):

а) цивільне;

б) кримінальне;

в) земельне;

г) процесуальне.

***

10. Політичні підстави появи та етапи діяльності Директорії Української Народної республіки.

11. Форма державної влади та устрою УНР доби Директорії.

12. Спадкоємність законодавчої діяльності Директорії УНР:

а) джерела права;

б) цивільне, кримінальне, процесуальне та інші галузі законодавства.

13. Судові органи УНР доби Директорії.

14. Політичні передумови розпаду Австро-Угорської монархії та утворення Західноукраїнської Народної республіки.

15. Організація державного механізму ЗУНР.

16. Здобутки Західноукраїнської Народної республіки у сфері законодавчої діяльності:

а) норми конституційного права;

б) цивільні та кримінальні нормативно – правові акти;

в) соціально-економічне законодавство.

17. Судоустрій ЗУНР.

Завдання для самостійної роботи: Порівняльна характеристика земельного законодавства УНР, Української Держави та ЗУНР.

Спеціальна література:

1. Бойко І. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ–ХХ ст.) : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.]. Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.

2. Винниченко В. Відродження нації. К.: 1990.

3. Гамрецький Ю. М. Універсали – визначальні віхи історії Центральної ради .УІЖ.-1991.-№№8-9.

4. Гунчак Т. Українська революція. Документи 1919-1921. Нью – Йорк. 1984.

5. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр.: Док. І матеріали. У 2-х томах. Упоряд. В. Верстюк (керівник) та інші. К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. Том 2. 744 с.

6. Енциклопедія українознавства в 2-х томах. Мюнхен-Нью-Йорк, 1949. Т. 2. 648 с.

7. Західно-Українська народна республіка 1918-1923. Документи і матеріали. У 5 т. Керівник, відп. Ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. Т. 2. 712 с.

8. Копиленко М., Копиленко О. Еволюція українського конституціоналізму (з досвіду конституційного будівництва УНР та Української гетьманської держави). Право України. 1992. № 8.

9. Копиленко О.Л. Держава і право України, 1917-1920 : навч. посібник. К.: Либідь, 1997. 208 с.

10. Кульчицький В.С. Центральна Рада. Утворення УНР. Український історичний журнал. 1992. №№ 5-6.
11. Кульчицький П. Законодавство Західноукраїнської народної республіки : проблеми дослідження. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2012. №56. С. 111-116.
12. Кульчицький П. Суд і судочинство ЗУНР: законодавство і практика. П. Кульчицький. Вісник Львівського університету. Сер.: Юридична. 2013. Вип. 58. С. 68-73.
13. Луцький М.І. Джерела до вивчення правової системи ЗУНР Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2015. № 11. С. 32 – 37.
14. Луцький М. І. Рецепція норм австрійського цивільного законодавства у правовій системі ЗУНР / М. І. Луцький // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2014. Вип. 2. Т. 1. С. 77-80
15. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку. НАН України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького; Міжнародна асоціація істориків права. К.: «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2014. 503 с.
16. Тищик Б. Й. Вівчаренко О.А. Західноукраїнська Народна республіка. 1918-1923 рр. Коломия: Світ, 1993. 119 с.
17. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. Том 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. К. : Наукова думка, 1996. 589 с.
18. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. Том 2: 10 грудня 1917 р. — 29 квітня 1918 р. — К. : Наукова думка, 1997. 422 с.
19. Українська Держава (квітень - грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах, 3 частинах. Т. 2. Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. К.: Темпора, 2015. Т. 2. 412 с.
20. Хрестоматія з історії держави і права України : у 2 т. : навч. посіб. для студ. юрид. спеціальностей вищ. закл. освіти / Акад. прав. наук України, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; за ред. В. Д. Гончаренка ; [уклад.: В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький]. – Вид. друге, переробл. і допов. – К. : Ін Юре, 2000. – Т. 2 : Лютий 1917р. – 1996 р. – 728 с.

Тема лекції: «Перебудова державного механізму та уніфікація права в західноукраїнських землях міжвоєнного періоду 20 – 30-х років ХХ століття».

Самостійна робота: «Джерела права та основні галузі законодавства на західних землях України в 20 – 30 років ХХ століття»

1. Причини приєднання західних українських земель до Польщі, Чехословаччини та Румунії.
2. Конституційний статус українських областей у складі Польщі, Чехословаччини та Румунії.
3. Джерела та розвиток основних галузей права в Східній Галичині Другої Речі Посполитої 1920 – 1939 років.
4. Впровадження законодавства Румунського королівства в областях Північної Буковини та Бессарабії.
5. Характеристика законодавства в Закарпатті у складі Чехословацької республіки.
6. Законодавство про судоустрій у Східній Галичині, Закарпатті та Буковині у 20-30 роках ХХ століття.

Спеціальна література

1. Адамчук І. Боротьба за державно – територіальний статус Північної Буковини, Аккерманського, Ізмаїльського і Хотинського повітів Бессарабії, острова Зміного та Закарпатської України в 1917 – 1947 рр. Історично – правове дослідження: Монографія. К.: Атіка, 2007. 160 с.
2. Бедь В. Політико – правові аспекти воз'єднання Закарпаття з Україною (кінець 1944 – початок 1946 рр.). Право України. 2002 р. № 8. С. 120-122.
3. Гальчак С. Політика румунської окупаційної влади на території північної Трансністрії // архіви окупації 1941 – 1944. Державний комітет архівів України: упорядник Н. Матковська. К: Вид. дім «Києво-могилянська академія, 2006. С. 840 – 848.
4. Грицак В. М. Правова характеристика адміністративно-територіального устрою українських земель в період із 1917 по 1991 рр. Бюлетень міністерства юстиції України, 2004. № 9. С. 5 – 25.
5. Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів: 1993. 660 с.
6. Кульчицький В.С. Лісна І.С. Апарат управління Західною Україною в складі Польщі (1921 – 1939 рр.). Вісн. ЛДУ. Сер. Юрид., 1993. Вип № 30.
7. Кульчицький В. С. Україна між двома війнами 1921 – 1939 роки. К: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 336 с.
8. Лисенко О. Нестеренко В. Окупаційний режим на Україні у 1941 – 1943 рр.: адміністративний аспект, Архіви окупації 1941 – 1944 р.р. Державний комітет архівів України: упорядник Н. Матковська. К: Вид. дім «Києво-Могилянська академія, 2006. С. 762 – 769.
9. Макаруч В. С. Державно територіальний статус Західно-українських земель в період Другої світової війни 1939 – 1945 рр. Історико-правове дослідження. К.: Атіка, 2007. 368 с.
10. Присташ Л. Т. Апарат управління Західною Україною у складі Польщі 1921 – 1939 рр. автореф. к.ю.н. Львів: 1998. 19 с.
11. Рендюк Т. Становище українців Північної Буковини у складі Великої Румунії впродовж 1918 – 1940 років. – К.: Краєзнавство, 2011. № 4. С. 246-254.
12. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку. НАН України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького; Міжнародна асоціація істориків права. К.: «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2014. 503с. С. 346-357.
13. Терлюк І. Я. Окупаційний режим в Україні 1941 – 1944 рр. і проблеми творення української національної державності: історія держави і права. Львів: 2009. 128 с.
14. Терлюк І.Я. Історія держави і права України. Навчальний посібник. К.: Атіка, 2011. 944 с.
15. Тищик Б. І. Становлення української державності на Західно-українських землях 1937 – 1945 рр. Львів: Тріада плюс, 2006. 90 с.
16. Торончук І.Ж. Інститут прокуратури на Буковині у складі Румунії (1918 – 1940 рр.). І.Ж Торончук. Держава і право. Випуск 49. С. 104-109.
17. Торончук І.Ж. Судоустрій Буковині у складі Румунії. І.Ж. Торончук Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2013 С. 42-47.

**Тема лекції. Державний апарат та правова система України
радянської доби кінця 1917 – першої половини 1991 років. Період
формування основ держави та права незалежної, суверенної України
другої половини 1991 – 1996 років.**

Семинарське заняття № 8. Кодифікація права Української Соціалістичної Радянської Республіки 1922 – 1929 років (1 семінар).

1. Формування системи джерел права та становлення законодавства радянської України 1917 – 1922 років
  2. Організація центральної та місцевої радянської влади за Конституцією УСРР 1919 року.
  3. Підстави, основні завдання та наслідки першого етапу кодифікаційних робіт (1922-1925 р.р.).
  4. Кодифікація окремих галузей права:
    - а) цивільного - Цивільний кодекс УСРР 1922 р.;
    - б) земельного - Земельний кодекс УСРР 1922 р.;
    - в) трудового - Кодекс законів про працю УСРР 1922 р.
    - г) освітнього - Кодекс законів про народну освіту УСРР 1922р;
    - г) кримінального – Кримінальний кодекс УСРР 1922 р.;
    - д) процесуального - Кримінально-процесуальний кодекс УСРР 1922 р. Цивільно-процесуальний кодекс УСРР 1924 р.
  5. Причини та результати другого етапу кодифікаційних робіт (1926-1929 р.р.).
  6. Адміністративно-територіальний устрій відповідно Конституції УСРР 1929 року
  7. Кодифікація сімейно-шлюбного права – Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб та акти громадського стану 1926 року.
  8. Кодифікація адміністративного права – Адміністративний кодекс 1927 року.
  9. Нові редакції Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів 1927 р. та їх порівняльна характеристика з попередніми 1922 року ухвалення.
  10. Положення про судоустрій УСРР 1922, 1925 і 1929 років.
- Завдання для самостійної роботи:** Декларація і Договір про утворення СРСР 1924 року їх зміст та значення в розвитку держави та права України.

Спеціальна література

1. Бабій Б.М. Місцеві органи державної влади Української РСР в 1917 – 1920 рр. К.: Знання, 1956. 120 с.
2. Бабій Б.М. Українська держава в період відбудови народного господарства (1921-1925 рр.). К.: Видавництво Академії наук Української РСР, 1961. 384 с.
3. Бойко І. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ–ХХ ст.): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.
4. Будзилович І. Юрченко А. Перший Земельний кодекс України та проблеми сучасного земельного законодавства України. Право України. 1998. № 2. С. 92-96.
5. Грицук В.К. Кодифікація кримінального законодавства України. Львів: «Світ», 1992. 168 с.
6. Історія держави і права Української РСР (1917-1960). Академія наук Української РСР (Київ), Сектор держави і права АН УРСР; ред. кол.: акад. АН УРСР В.М. Корецький (голова); к. ю. н. Б.М. Бабій, І.М. Разнатовський, А.П. Таранов, к. і. н. В. М. Терлецький. Київ: Вид-во Академії наук Української РСР, 1961. 730 с.
7. Кодекс законів про родину, опіку та подружжя і про акти громадянського стану. Видання офіційне. З абетковим покажчиком. Харків: Юридичне видавництво НКЮ УСРР, 1927. 86 с.
8. Красніцький А. В. Радянські державні утворення доби української революції (1917–1921 рр.): аналітичний огляд історико-правових досліджень. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 74-79.

9. Макогон С., Ткач А., Цветков В. Розвиток радянської державності на Україні. К., Знання, 1966. 200 с.
10. Пархомчук С.М. Склярєнко Є.М., Стоян П.К. Історія держави і права Української РСР. Т. 1–2. 1917–1967 рр. К.: Наук. думка, 1967.
11. Симоненко Р. Перший український радянський уряд. Історія України. 2000. № 34. С. 48-52.
12. Ткач А.П. Нариси історії держави і права Української РСР . Київ: Наукова думка, 1991. 119 с.
13. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку. НАН України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького; Міжнародна асоціація істориків права. К.: «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2014. 503с. С. 346-357.
14. Суслє Д. С. Історія суду Радянської України (1917-1967 рр.) К.: Вид-во Київського ун-ту, 1968. 217 с.
15. Таранов А.П. Історія Конституції Української Радянської Соціалістичної Республіки. К.: Вид-во АН Української РСР, 1957. – 167 с.
16. Терлюк І.Я. Історія держави і права України: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2011. 944 с.
17. Ткач А.П. Нариси історії держави і права Української РСР . Київ: Наукова думка, 1991. 119 с.
18. Усеїнова Г.С. Судова реформа УСРР 1922 – 1929 рр.: етапи, принципи, цінність досвіду. Право і безпека. № 2 (34). 2010. С. 47-51.
19. Усенко І.Б. Перший Цивільний кодекс УСРР. Радянське право, № 12. 1987. С. 52 – 55.
20. Фалькевич І., Житловський І. Адміністративний кодекс УСРР у запитаннях та відповідях. Порадник для вузів та радустанов. Харків: ДВУ, 1929. 320 с.
21. Фукс С.Л. Радянська держава і право в період іноземної воєнної інтервенції та громадянської війни (1918 – 1920). Ч.: Думка, 1960. 310 с.
22. Хрестоматія з історії держави та права України. Т. 2. Лютий 1917 – 1996 р.р. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів і факультетів. У 2 т. В.Л. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Л. Святоцький. К.: Ін Юре, 1997. 800 с.
23. Юзьков Л. Конституційний процес в Україні: основні віхи і процедура. Юридический вестник. 1996. № 1. С. 28-29.
24. Юрійчук Є. П. Становлення і характер радянської влади в Україні: історико-правові аспекти (1917–1921 рр.). Навчальний посібник. К.: ІЗМН, 1998. 124 с.

Семінарське заняття № 9. Розвиток радянського законодавства в період закріплення авторитарного режиму 30-х років ХХ століття (1 семінар).

1. Джерела права радянської України 30-х років ХХ ст.
- 2 Адміністративно-територіальний устрій радянської України у складі СРСР за державними законодавчими актами.
3. Зміни в основних галузях законодавства:
  - а) цивільному та цивільно-процесуальному;
  - б) сімейно-шлюбному;
  - в) земельному;
  - г) трудовому.
4. Репресивний характер кримінального та кримінально-процесуального законодавства.
5. Характеристика виборчого права за Конституціями СРСР 1936 р. та УРСР 1937 р.

6. Порядок впровадження інститутів радянської держави і права в Західній Україні, Північній Буковині та Південній Бессарабії др. пол. 1939 – пер. пол. 1941 рр.
  7. Юридичне оформлення судової реформи 1938 р.
- Завдання для самостійної роботи:** Примірні статuti сільськогосподарської артілі 1930 і 1935 року та їх порівняльна характеристика.

Спеціальна література

1. Бойко І. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ–ХХ ст.): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.
2. Бенько А.П. Державно-правові аспекти політичного терору в Україні (1917-1957 рр.). К.: Наукова думка, 1996. 230 с.
3. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні (1917–1953): суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Кн. 1. К.: «Либідь» – «Військо України», 1994. 432 с.
4. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні (1917–1953): суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Кн. 2. К.: «Либідь» – «Військо України», 1994. 686 с.
5. Вершинин А.П. Деформация судебной защиты гражданских прав и интересов в конце 20-х – начале 30-х годов. Советское государство и право. 1989. №8. С. 42-47.
6. Вольфсон В. Підручник цивільного права (переклад рос. вид). Х.; Юридичне видавництво Наркомюсту УРСР, 1927. 216 с.
6. Гражданский процесс. Учебник. Абрамов С.Н., Бельдюгин В.Н., Гранберг В.Г., Клейнман А.Ф., и др.; Под ред.: Клейнман А.Ф. М.: Юридическое издательство НКЮ СССР, 1940. 352 с.
7. Грицук В.К. Кодифікація кримінального законодавства України. Львів: «Світ», 1992. 168 с.
8. Історія держави і права Української РСР (1917-1960). Академія наук Української РСР (Київ), Сектор держави і права АН УРСР; ред. кол.: акад. АН УРСР В.М. Корецький (голова); к. ю. н. Б.М. Бабій, І.М. Разнатовський, А.П. Таранов, к. і. н. В. М. Терлецький. Київ: Вид-во Академії наук Української РСР, 1961. 730 с.
9. Пархомчук С.М. Скляренко Є.М., Стоян П.К. Історія держави і права Української РСР. Т. 1–2. 1917–1967 р.р. К.: Наукова думка, 1967. 320 с.
10. Сусло Д. С. Історія суду Радянської України (1917-1967 рр.) К.: Вид-во Київського ун-ту, 1968. 217 с.
11. Таранов А.П. Історія Конституції Української Радянської Соціалістичної Республіки. К.: Вид-во АН Української РСР, 1957. 167 с.
12. Хрестоматія з історії держави та права України. Т. 2. Лютий 1917 – 1996 р.р. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів і факультетів. У 2 т. В.Л. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Л. Святоцький. К.: Ін Юре, 1997. 800 с.

Самостійна робота: «Особливості розвитку законодавства в УРСР за часів Другої світової війни (період 1941-1945 рр.)» (1 семінар).

1. Специфіка діяльності органів законодавчої влади та адміністративного управління в період воєнного стану 1941 -1945 років.
2. Основні новації в загальносоюзному законодавстві (1941 – 1945 р.р.).
3. Зміни в окремих галузях законодавства УРСР другої половини 1941 - середини 1945 років:
  - а) цивільному;
  - б) сімейно-шлюбному та спадковому;

- в) трудову;
- г) кримінальну;
- г) цивільно-процесуальну та кримінально-процесуальну.
- 4. Розвиток законодавства УРСР в перші повоєнні роки.
- 5. Юридичні засади переходу до радянської системи держави і права Закарпатської України та приєднання її до СРСР і УРСР (1944-1946 рр.).

Спеціальна література

1. Балух В.О. Деякі питання радянського будівництва в західних областях Української РСР у 1944-1946. Український історичний журнал. 1993. №4. С. 30-35.
2. Бедь В. Політико-правові аспекти возз'єднання Закарпаття з Україною (кінець 1944 - початок 1946 рр.). Право України. 2002. № 8. С. 120-122
3. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні (1917–1953): суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Кн. 1. К.: «Либідь» – «Військо України», 1994. 432 с.
4. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні (1917–1953): суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Кн. 2. К.: «Либідь» – «Військо України», 1994. 686 с.
5. Бойко І. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ–ХХ ст.): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.
6. Історія держави і права Української РСР (1917-1960). Академія наук Української РСР (Київ), Сектор держави і права АН УРСР; ред. кол.: акад. АН УРСР В.М. Корецький (голова); к. ю. н. Б.М. Бабій, І.М. Разнатовський, А.П. Таранов, к. і. н. В. М. Терлецький. Київ: Вид-во Академії наук Української РСР, 1961. 730 с.
7. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Наукове товариство імені Т. Шевченка у Львові; Українознавча бібліотека НТШ. Париж; Нью-Йорк; Львів: 1993. 684 с.
10. Кудьчицький В.С. Законодавча діяльність Народної Ради Закарпатської України (1944-1945 рр.). Проблеми Правознавства 1971. Випуск 20. С. 54 – 60.
11. Макаруч В. Вхідження Закарпатської України до складу УРСР (1939 – 1945 рр.): історико-правові аспекти. Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. 2000. – № 1 (12). С. 39 – 48.
12. Тищик Б.Й. Становлення української державності на західноукраїнських землях напередодні і в роки Другої світової війни (1937-1945 рр.). Львів : Тріада плюс: ЛНУ ім. І. Франка, 2006. 92 с
13. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси. Ред. кол.: В.А. Смолій (голова колегії), Г.В. Боряк, Ю.А. Левенець, В.М. Литвин, О.Є. Лисенко (відп. ред.), О.С. Онищенко, О.П. Реєнт, П.Т. Тронько; Рецензенти: О.С. Рубльов, В.Ф. Шевченко. НАН України. Інститут історії України. К.: НВП «Видавництво "Наукова думка, НАН України», 2011. Кн. 1. 735 с.
14. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси. Ред. кол.: В.А. Смолій (голова колегії), Г. В. Боряк, Ю.А. Левенець, В.М. Литвин, О.Є. Лисенко (відп. ред.), О.С. Онищенко, О.П. Реєнт, П.Т. Тронько. Інститут історії України. К.: НВП «Видавництво «Наукова думка, НАН України», 2011. Кн. 2. 943 с.
15. Україна в Другій світовій війні: До 70-річчя перемоги над нацизмом у Другій світовій війні. Український інститут національної пам'яті. К.: Український інститут національної пам'яті, 2015. 28 с.
16. Шершенькова В.А. Зміни в законодавстві УРСР про військові злочини в роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945 рр.). Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.). Т. 1. Одеса : Фенікс, 2012. С.189-191.

17. Хрестоматія з історії держави та права України. Т. 2. Лютий 1917 – 1996 р.р. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів і факультетів. У 2 т. В.Л. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Л. Святоцький. К.: Ін Юре, 1997. 800 с.

Семінарське заняття № 10. Друга кодифікація радянського права в УРСР 50-80 років. ХХ століття (1 семінар).

1. Суспільно-політичні та юридично-технічні причини та завдання проведення Других комплексних кодифікаційних робіт радянського законодавства.
2. Загальна характеристика джерел права.
3. Наслідки кодифікацій загальносоюзного законодавства.
4. Кодифікація окремих галузей права УРСР:
  - а) кримінального – КК УРСР 1961 р.
  - б) цивільного – ЦК УРСР 1963 р.
  - в) сімейно – шлюбного КЗпШС 1969 р.
  - г) земельного – ЗК 1970 р.
  - г) трудового - КЗпП 1971 р.
5. Закон «Про судоустрій УРСР» 30 червня 1960 року.
6. Конституційні права та обов'язки громадян радянської України
7. Органи влади та управління за Конституцією СРСР 1977 р. та Конституцією УРСР 1978 р.

Завдання для самостійної роботи: Юридичне оформлення приєднання Кримської області до УРСР в 50-х роках ХХ століття.

Спеціальна література

1. Бойко І. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ–ХХ ст.): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.
2. Гришук В. К. Кодифікація кримінального законодавства України: проблеми історії і методології / В. К. Гришук. Львів: Світ, 1992. 168 с
3. Гришук В.К. Основні етапи другої комплексної кодифікації законодавства УРСР. Радянське право К., 1988. №1. С. 84-87.
4. Лісогорова К.М. Основні риси кодифікації цивільного законодавства в Україні в період десталінізації (середина 50-х – середина 60-х рр.). Форум права. 2012. №. 2. С. 408-413.
5. Земельний Кодекс УРСР. 1970 р. К., 1971. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2874%D0%B0-07#Text>
6. Історія держави і права Української РСР (1917-1960). Академія наук Української РСР (Київ), Сектор держави і права АН УРСР; ред. кол.: акад. АН УРСР В.М. Корецький (голова); к. ю. н. Б.М. Бабій, І.М. Разнатовський, А.П. Таранов, к. і. н. В. М. Терлецький. Київ: Вид-во Академії наук Української РСР, 1961. 730 с.
7. Кодекс законів про працю УРСР 1971 р. К., 1972. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0001.html
8. Кодекс законів про шлюб ті сім'ю УРСР 1969р. К., 1970. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2006-07#Text>
9. Кодекс законів про адміністративні правопорушення 1984 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
10. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки. Прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання

20 квітня 1978 р. зі змінами і доповненнями// Конституція незалежної України. У трьох книгах Кн.1, Документи, коментарі, статті/ Упорядники С. Головатий, Л. Юзьков. К., 1995.

11. Кримінальний Кодекс УРСР 1961 р. К., 1961. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0006.html

12. Кримінально-процесуальний кодекс 1960 р. К.: 1961 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0007.html

13. Навроцький В. О. Наступність кримінального законодавства України. (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.). К.: Атіка, 2001 272 с

14. Прокоп М. Порушення політичних і національних прав в Україні 1975 – 1980. Сучасність. 1980. №9. С. 90-107.

15. Хрестоматія з історії держави та права України. Т. 2. Лютий 1917 – 1996 р.р. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів і факультетів. У 2 т. В.Л. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Л. Святоцький. К.: Ін Юре, 1997. 800 с.

16. Цивільний Кодекс Української РСР від 18 липня 1963 р. ВВР УРСР. 1963. № 57. Ст. 731. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text>

17. Цивільно-процесуальний кодекс 1963 р. К.: 1963. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1501-06#Text>

Самостійна робота: «Формування прав незалежної України 1991-1996 років.»

1. Причини та мета уніфікації системи права та системи законодавства. Підготовка правової реформи.

2. Законодавче забезпечення функціонування державного механізму незалежної України.

3. Суттєві перетворення у виборчому праві України.

4. Зміни в основних галузях законодавства (цивільному, кримінальному, шлюбно-сімейному, трудовому, земельному, екологічному тощо).

5. Демократизація цивільного та кримінального процесу.

6. Нормативно-правове забезпечення діяльності правоохоронних органів.

7. Правові заходи реформування судустрою.

Завдання для самостійної роботи: Особливості процесу нормотворчості Верховної Ради України перших років незалежності.

Спеціальна література

1. Артеменко І. А. Доктринальна основа визначення сутності органу виконавчої влади як суб'єкта адміністративно-процесуального права. Право і безпека. 2014. № 3. С. 31-35.

2. Баймуратов М.О., Григор'єв В.А. Муніципальна влада: актуальні проблеми становлення і розвитку в Україні: [монографія]. Одеса: Юрид. література, 2003. 248 с.

3. Бойко І. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ–ХХ ст.): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.

4. Гончаренко В. Державно-правове будівництво в перші роки незалежності України (24 серпня 1991р. – середина 1996р.). Вісник Академії правових наук України. - Х. : Право, 2000. - № 4(19). - С. 76-87.

5. Гураль П. Ф. Громадянське суспільство і держава в Україні: взаємодія і розвиток. Часопис Київ. ун-ту права. 2013. №3. С. 13–16.

6. Жернанов В.В. Новий погляд на систему трудового права України// Право України. – К. 1999. №11. С. 41-45.

7. Закони України. 1990-1995 [Текст]. Україна. Закони. К. : Право, 1996. Т. 2 : 1990 1991 : Із змінами та доп. за станом на 1 липня 1996 року / ред. С. Головатий. 1996. 870 с
8. Комісарчук Ю.А. Законодавство України: економіко-правові проблеми. Молода Українська держава на межі тисячоліть: погляд в історичне майбутнє демократичної, правової держави України: Зб. Наук. праць. Л., 2001.
9. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки. Прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 р. зі змінами і доповненнями. Конституція незалежної України. У трьох книгах Кн.1, Документи, коментарі, статті/ Упорядники С. Головатий, Л. Юзьков. К., 1995.
10. Любченко П. М. Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства/ П. М. Любченко. Х.: Одіссей, 2006. 352 с.
11. Мартинюк Р. Конституційний процес і поділ влади в Україні напередодні укладення Конституційного Договору 1995 р. між Президентом України і Верховною Радою України. Національний університет "Острозька академія". Наукові записки. (Серія "Історичні науки"). – 2006. – Випуск 6. – С. 319-332.
12. Онопчук І. Ю. Юстиція: до визначення поняття // Правове регулювання економіки : зб. наук. пр. № 8 / М-во освіти і науки України, ДВНЗ відп. ред. В. Ф. Опришко ; "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". К. : [б. в.], 2008. С. 99-107.
13. Організація судових та правоохоронних органів : [навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. освіти] / І. Є. Марочкін, В. В. Афанасьєв, В. С. Бабкова [та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової, О. М. Толочка. Х. : Право, 2000. 272 с.
14. Пилипенко П.Д. Проблеми теорії трудового права. Монографія. Львів : Видавн. центр Львів. нац. ун-ту імені І. Франка, 1999. 214 с.
15. Терлюк І.Я. Історія держави та права України; Навчальний посібник. К.: Атіка, 2011. 944 с.
16. Тюрін С.Є. Поняття й ознаки взаємодії органів юстиції України. Право і безпека. 2013. № 2 (49). С. 100-105.
17. Хрестоматія з історії держави та права України. Т. 2. Лютий 1917 – 1996 р.р. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів і факультетів. У 2 т. В.Л. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Л. Святоцький. К.: Ін Юре, 1997. 800 с.
18. Шульженко Ф. П. Конституційні та адміністративно-правові питання становлення громадянського суспільства в Україні. Історико-політичні студії. 2015. № 1. С. 94–100.